

det af forf. selv fremførte teoretiske synspunkt skulde Frankrig end ikke have nytte deraf.

Om toldpolitikens udenlandske virkninger hedder det nemlig: „Dass die heimische Produktion als Ganzes genommen durch keine Form der Handelspolitik gewinnen kann . . . folgt logisch aus der Tatsache, dass bestenfalls nur einige Produktionszweige auf Kosten der anderen gewinnen können“. Naar forf. derefter skriver: „dass der deutsche Export der Hauptleidtragende ist“, mangler desværre sætningens underbygning.

Saaframt bogen af forf. er tænkt som et led i nationaløkonomernes agitation for Tysklands overgang til frihandels-tanken, har den ikke helt naaet sin hensigt, idet den ikke stærkt nok betoner, at det er for vedkommende lands egen skyld, at denne politik skal føres, ja man er efter bogen endog tilbøjelig til at mene, at f. ex. Frankrig burde opgive sin protektionistiske politik paa grund af den skade, den forvolder Tyskland!

Forf. viser sig ellers som en ivrig forkæmper for frihandelen, og haabede paa, at den daværende suspension af den tyske agrartold, var et tegn paa, at Tyskland vilde gaa frihandelsvejen, efterhaanden som exportinteressen vaagnede, men er desværre blevet skuffet af den senere udvikling.

Iøvrigt rummer bogen flere interessante smaatræk; helt aktuel virker beretningen om den engelske „Safeguarding of Industry Act“, hvorefter 120 industrier havde forlangt beskyttelse, men kun 6 ubetydelige brancher bestod „Board of Trade“'s strenge prøvelse.

Uden at være epokevækkende, har bogen paa de faa sider et fyldigt indhold.

Aa. V. Strøm Tejsen.

KARL MUHS: *Anti-Marx. Betrachtungen über den inneren Aufbau der Marxschen Ökonomik.* I. Bind: *Der Produktionsprozess des Kapitals.* Verlag von Gustav Fischer, Jena, 1927. 571 Sider. Pris 32 M.

Karl Marx' store Værk, „Das Kapital“, bestaar af 3 Bøger: I: *Der Produktionsprozess des Kapitals.* II: *Der Cirkulationsprozess des Kapitals* og III: *Gesamtprozess der kapitalistischen Produktion.* Om disse Bøger er der lige siden deres — successive — Fremkomst skrevet saa meget som sikkert ikke om noget andet Værk indenfor Nationaløkonomien. Som oftest har vedkommende Forfatter dog indskrænket sig til at behandle et enkelt eller

det af forf. selv fremførte teoretiske synspunkt skulde Frankrig end ikke have nytte deraf.

Om toldpolitikens udenlandske virkninger hedder det nemlig: „Dass die heimische Produktion als Ganzes genommen durch keine Form der Handelspolitik gewinnen kann . . . folgt logisch aus der Tatsache, dass bestenfalls nur einige Produktionszweige auf Kosten der anderen gewinnen können“. Naar forf. derefter skriver: „dass der deutsche Export der Hauptleidtragende ist“, mangler desværre sætningens underbygning.

Saaframt bogen af forf. er tænkt som et led i nationaløkonomernes agitation for Tysklands overgang til frihandels-tanken, har den ikke helt naaet sin hensigt, idet den ikke stærkt nok betoner, at det er for vedkommende lands egen skyld, at denne politik skal føres, ja man er efter bogen endog tilbøjelig til at mene, at f. ex. Frankrig burde opgive sin protektionistiske politik paa grund af den skade, den forvolder Tyskland!

Forf. viser sig ellers som en ivrig forkæmper for frihandelen, og haabede paa, at den daværende suspension af den tyske agrartold, var et tegn paa, at Tyskland vilde gaa frihandelsvejen, efterhaanden som exportinteressen vaagnede, men er desværre blevet skuffet af den senere udvikling.

Iøvrigt rummer bogen flere interessante smaaatræk; helt aktuel virker beretningen om den engelske „Safeguarding of Industry Act“, hvorefter 120 industrier havde forlangt beskyttelse, men kun 6 ubetydelige brancher bestod „Board of Trade“'s strenge prøvelse.

Uden at være epokevækkende, har bogen paa de faa sider et fyldigt indhold.

Aa. V. Strøm Tejsen.

KARL MUHS: *Anti-Marx. Betrachtungen über den inneren Aufbau der Marxschen Ökonomik.* I. Bind: Der Produktionsprozess des Kapitals. Verlag von Gustav Fischer, Jena, 1927. 571 Sider. Pris 32 M.

Karl Marx' store Værk, „Das Kapital“, bestaar af 3 Bøger: I: Der Produktionsprozess des Kapitals. II: Der Cirkulationsprozess des Kapitals og III: Gesamtprozess der kapitalistischen Produktion. Om disse Bøger er der lige siden deres — successive — Fremkomst skrevet saa meget som sikkert ikke om noget andet Værk indenfor Nationaløkonomien. Som oftest har vedkommende Forfatter dog indskrænket sig til at behandle et enkelt eller

nogle faa af de mange Problemer, som Marx kommer ind paa. Professor Muhs fra Greifswald Universitetet har nu paataget sig at give en samlet Kritik af hele den marxske Økonomi. I Modsætning til Kautsky, der opfatter „Kapitalen“ væsentlig som et historisk Værk, anser Muhs det hovedsagelig som et teoretisk Værk, der maa ses som et samlet Hele, hvor hver Hovedsætning er Præmis for de følgende. Saaledes bygger Merværdilæren paa selve Værdigrebet. Herfra udvikler Marx videre sin Teori om den kapitalistiske Akkumulationsproces, hvorpaa igen bygges Læren om den industrielle Reservearmé (med den videre Udvikling af Læren om Arbejderklassens fremadskridende Elendighed) og den kapitalistiske Koncentration og Centralisation. Modsætningen mellem Kapitalejendommens Centralisation og Arbejdernes Elendighed er Udtryk for Modsætningen mellem Produktivkræfterne og de kapitalistiske Produktionsforhold, der med historisk Nødvendighed fører til det kapitalistiske Samfunds Sammenbrud. Muhs stiller sig nu som Opgave at give en samlet Fremstilling af, hvorledes de enkelte Led i Marx' Værk staar i Forbindelse med hverandre, og undersøge, i hvilken Grad der er indre, logisk Sammenhæng mellem de forskellige Sætninger. Som første Del af denne samlede Kritik fremkommer ovennævnte Bog, der til Genstand har første Bog af „Kapitalen“. Om Fortsættelsen skal give en Behandling under eet af „Kapitalens“ to resterende Bøger, eller om hver af disse skal behandles i en særlig Bog, fremgaar ikke.

I det ydre fremtræder Bogen som et typisk tysk videnskabeligt Værk med gennemsnitlig to Noter paa hver Side (ialt 945 Noter fyldende Bogens sidste 83 Sider). Fremstillingen er bred og kan undertiden virke noget trættende med de lidt for mange Gentagelser.

I Indledningen behandles den marxistiske Samfunds- og Historieopfattelse. Den egentlige Behandling er delt i tre Dele: Værdien, Merværdien og Kapitalens Akkumulation.

Analysen af den marxistiske Samfundsopfattelse munder ud i, at den lige fra sine første Præmisser til sine sidste Konsekvenser frembyder en Tankemosaik af de mest dybtgaaende indre Modsigelser. Kategorien Naturlov, som Grundkategori i den historiske Analyse, fremviser en Mangfoldighed af Formuleringer, der delvis modsiger hverandre; for Flertallets Vedkommende overhovedet er uforenelig med Begrebet Lov. Den materialistiske Historieopfattelses Tankebygning bliver undergravet ved Relativitetsprincippet, der behersker de materielle

og aandelige Drivkræfter. Ved Anvendelsen af Teorien om Historiens Dialektik er der afgørende Uoverensstemmelse mellem Marx og Engels (i Anti-Dühring), idet Marx som Positionsstillingen har den paa det egne Arbejde grundede Privatejendom, der som Negation har den kapitalistiske Produktion, medens Engels som Position har det oprindelige (?) Fællesskabsfund, og som Negation den individuelle Ejendom. For begge er Negationens Negation den samfundsmæssige Produktionsform. Endelig frembyder Konfliktteorien et Komplex af heterogene Versioner, der ikke alene fører til modstridende Konsekvenser med Hensyn til Kapitalens historiske Proces, men ogsaa modsiger Grundprincippet i den materialistiske Historieopfattelse.

Det er selvfølgelig umuligt i en Anmeldelse at komme ind paa Enkeltheder i en Bog som denne. Der skal derfor kun nævnes et Par — vilkaarligt valgte — Punkter, hvor Muhs synes at have Ret i sin Kritik af Marx.

Ifølge Marx er Arbejdskraften en Vare ligesom enhver anden Vare, og dens Værdi bestemmes ligesom andre Varers Værdi af Produktionsomkostningerne (Arbejdsomkostning) ved dens Fremstilling. Arbejdskraftens Produktionsomkostninger (eller Reproduktionsomkostninger) bestemmes af de for Arbejderen nødvendige Subsistensmidler. Herved forstaar Marx imidlertid ikke det samme som Ricardo og Lasalle gjorde, idet det betones, at Arbejderens Behov kan være forskelligt alt efter de klimatiske Forhold. Endvidere maa der tages Hensyn til Landenes kulturelle Trin saavel som til Arbejdernes »Gewohnheiten und Lebensansprüche«. Med denne Fortolkning af, hvad der skal forstaas ved de nødvendige Subsistensmidler, har Marx imidlertid forladt sin egen Teori om Værdiernes rent objektive Beskaffenhed og lader i Stedet for rent sociologiske Forhold være bestemmende. Der aabnes herved Mulighed for, at Arbejderne gennem deres Organisationer kan hæve det Niveau, som anses for det nødvendige til Livets Ophold, men dette har den store Konsekvens for Merværdien, at denne ikke fremkommer som en Forskel mellem den faktiske Arbejdstid og den — faste — nødvendige Arbejdstid. Denne sidste kan variere, og der er intet til Hinder for, at man i Stedet for Marx' bekendte 6 Timer maaske kommer op paa 8—10 Timer ved en samlet Arbejdstid paa 12 Timer. Alle de Slutninger, som Marx videre drager med Hensyn til Merværdien og de deraf følgende nødvendige Ændringer i Samfundet, er saaledes alene af denne Grund forkerte. I anden Forbindelse gøres op-

mærksom paa, at Merværdi ifølge Marx' egne Forudsætninger ogsaa kan fremkomme uden at der sker nogen Udbytning af vedkommende Arbejdere. Værdien af et Produkt er nemlig afhængig af den Mængde Arbejde, som medgaar i de normale Virksomheder. I selve Begrebet normal, eller gennemsnitlig, ligger, at nogle Virksomheder kan bruge mere, andre mindre end den gennemsnitlige Arbejdstid. Dette medfører igen, at de Virksomheder, som arbejder under de gunstigste Betingelser derved faar en „Merværdi“, som imidlertid ikke har noget som helst at gøre med Merværdi i den Betydning, som Marx opfatter det. — Læren om den industrielle Reservearme, der efter Muhs danner Højdepunktet i den marxistiske Økonomi, bygger bl. a. paa forkerte Iagttagelser af Samfundslivet. Marx' Paastand er nemlig den, at Maskinernes Indførelse efterhaanden gør flere og flere Arbejdere overflødige, eller for at udtrykke det i Marx' Sprog: den variable Del af Kapitalen bliver mindre og mindre. Marx' Mening er netop ikke, at Formindskelsen er relativ, saaledes at det absolutte Tal maaske kunde vokse. I denne voksende Reservearme skulde da ligge Aarsagen til, at det kapitalistiske Samfund afløses af det socialistiske. Nu kan alle se, at Arbejdernes Antal tværtimod stiger trods Indførelsen af moderne Maskiner, men ogsaa den Statistik, som Marx selv paaberaaber sig, viser en saadan absolut Fremgang. Marx anfører nemlig følgende tre Tal for beskæftigede Arbejdere i den engelske Bomuldsindustri.

1858.....	379 213
1861.....	451 569
1868.....	401 064

For det første kan man ikke af disse tre Tal for en enkelt Industri i en tiarig Periode drage nogensomhelst almindelig Slutning. For det andet viser imidlertid disse Tal dog en Stigning fra 1858 til 1868 paa over 20 000 Arbejdere. Marx drager imidlertid den Slutning, at da Antallet er faldet fra 1861 til 1868, giver disse Oplysninger den statistiske Bekræftelse paa hans Teori.

Med disse Linier kan Muhs' Bog da anbefales paa det bedste til Brug for enhver, der ønsker at trænge nærmere ind i Marx' økonomiske Lære.

Henry Stjernqvist.